

MILIEUKUNDE EN DE WET VAN BEHOUD VAN ELLENDE

Het vakgebied van milieukunde is niet voor iedereen een duidelijk afgebakend terrein. Milieu is een begrip dat op ieder vakgebied weer een andere betekenis heeft. De socioloog houdt zich in dit kader bezig met de sociale omgeving waarin iemand opgroeit, de bioloog met de pH-waarde van het regenwater. Milieukundigen houden zich met vrijwel alle aspecten van het milieu bezig. Professor Egbert Tellegen, van huis uit socioloog, is een milieukundige die zich met name richt op de maatschappij-wetenschappelijke aspecten van dat veelomvattende begrip milieu. Een interview met een bevlogen persoonlijkheid.

Waarin onderscheidt de milieukunde zich van andere milieuwetenschappen?

Het nieuwe van milieukunde ligt in twee dingen. De milieukunde streeft ernaar bijdragen uit verschillende disciplines te integreren. Ze betreft, nog sterker dan de geografie, verschillende wetenschappen die op enigerlei wijze met de fysieke omgeving te maken hebben, bij haar studies. Ze heeft daarbij niet de pretentie zich tot een nieuwe discipline naast de geografie of welke andere discipline dan ook te ontwikkelen. Een goede milieukundige is iemand die kennis van één discipline, of dat nou rechten, biologie, geografie of sociologie is, weet te verenigen met het in interdisciplinair verband bestuderen van oorzaken en mogelijke oplossingen van milieuproblemen. Daarmee is al het tweede kenmerk van de milieukunde genoemd: de probleemgerichtheid. Milieukunde wordt altijd in samenhang genoemd met zaken waarmee iets mis is. Het gaat bij ons altijd om de vraag: wat zijn er voor problemen, hoe kan je die analyseren en hoe kan je daar oplossingen voor vinden. In die probleemgerichtheid ligt het graduele verschil met andere ruimtelijke wetenschappen.

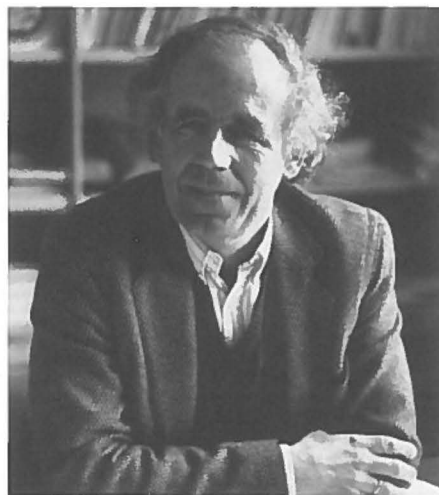
De laatste 20 jaar heeft milieu een ruimere betekenis gekregen. Waar hangt dat mee samen?

Het is moeilijk om met grote stelligheid oorzaken te noemen. Ik denk, maar anderen hebben dat ook al gezegd, dat de ruimtevaart er wel iets mee te maken heeft. Het feit dat men kan landen op de maan en

naar de aarde kan kijken van buitenaf, heeft waarschijnlijk wel iets bijgedragen aan het besef dat de wereld eindig is en iets waarmee je ontzettend zorgvuldig moet omgaan. Ook speelt een rol dat milieuproblemen zich over steeds grotere afstanden verspreiden. Als derde punt zie ik dat door de omvang van de problematiek men gaat inzien dat een oplossing voor een probleem vaak een heel ander probleem creëert, dat zich elders kan manifesteren. Dat wordt ook wel "de wet van behoud van ellende" genoemd. Er is behoefte aan een ruimer milieubegrip om aan die valkuil te ontkomen. Het inzicht in de interdependentie tussen handelen hier en effecten ergens anders neemt toe; dat wordt ook wel in dat begrip milieu uitgedrukt.

Ziet u ontwikkeling in het denken over milieu?

De milieuvervuiling is in Oost-Europa in menig opzicht ernstiger dan bij ons. Het verzet daartegen heeft een zeer grote rol gespeeld in het streven naar bevrijding van de alleenheerschappij van de communistische partij, buiten en binnen de Sovjet-Unie. Het einde van de koude oorlog schept zeker nieuwe mogelijkheden voor een mondiale milieuaanpak. Dichter bij huis bezien, verliest het idee dat we de milieuproblemen aankunnen met uitsluitend

Egbert Tellegen, hoogleraar bij de Interfacultaire Vakgroep Milieukunde van de Universiteit van Amsterdam.
Foto: Martijn Gallenkamp

technologische verbeteringen, terrein. Door technische maatregelen kunnen we nog veel beter en schoner produceren en efficiënter met energie omgaan. Iedereen zal het er over eens zijn dat je dat ook zoveel mogelijk moet doen. De laatste tijd gaan we echter inzien dat je er daarmee alléén niet komt. Er zal toch een volumebeleid gevoerd moeten worden: bepaalde producten mogen dan helemaal niet meer gemaakt worden of in veel mindere mate. Daarbij hoort een beperking van de gemotoriseerde mobiliteit, in alle vormen, maar met een hiërarchie van schadelijke en minder schadelijke verkeersmiddelen. Het is belangrijk dat maatschappelijke ontwikkelingen bevorderd worden die de gemotoriseerde mobiliteit beperken. Het heeft te maken met de locatie van woningen, de woonsatisfactie en ook met technologische ontwikkelingen op het gebied van de communicatie.

Heeft dit iets te maken met kleinschaligheid?

Niet altijd. Zo is bijvoorbeeld het woonruimtebeslag op het platteland veel groter dan in de compacte stad. Dat maakt veel uit voor de energiebesparing. Als je vuil moet verbranden kan je dat veel beter grootschalig doen omdat er dan veel beter milieumaatregelen te nemen zijn. Voorkomen moet worden dat er bij schaalvergroting misbruik wordt gemaakt van ongelijkheid in economische en bestuurlijke kracht tussen bepaalde gebieden; met andere woorden dat milieuvervuiling zich verplaatst naar economisch en bestuurlijk zwakke gebieden. Er wordt bijvoorbeeld vee geteeld in Brazilië en daarvoor moet tropisch regenwoud wijken, en dat alles omdat die Amerikanen zodig een hamburger moeten eten. Dat zijn dingen waar je wel een vraagteken bij moet stellen. Maar om nou in het andere uiterste te vervallen dat alles autarkisch zou moeten zijn, dat geloof ik ook niet. Dat is niet een optimaal gebruik maken van de aarde.

Naar welk aandachtsveld in de milieukunde gaat uw interesse in het bijzonder uit?

Mij interesseert de organisatorische kant van het zuinig omgaan met grondstoffen en energie. Hoe moet de electriciteitsvoorziening georganiseerd worden, zo dat er wel voor iedereen altijd electriciteit beschikbaar is maar dat tegelijkertijd iedereen gestimuleerd wordt er zo zuinig mogelijk mee om te gaan. Dat is een moeilijke zaak. Dan krijg je te maken met "demand management": het beïnvloeden van de vraag. Nutsbedrijven zijn er vaak op ingesteld om aan elke vraag te voldoen en niet om die vraag zelf te verminderen. Dat is ook een heel ander soort instelling. Dat is meer een sociale dan een technische instelling. Dat geldt ook voor afval. Mij interesseert hoe je verwijdering van afval zo kan organiseren dat die besparingsimpuls erin zit.

KEESJAN DEELSTRA EN ALBERTINE VAN DIEPEN, studenten sociale geografie en mede-organisatoren van het congres.